

Inhoud

Van de schrijver 9

Proloog: 'Kom uit de auto!' 11

Deel een – Spionnen en diplomaten: twee raadsels 23

1. De wraak van Fidel Castro 25
2. *Der Führer* leren kennen 35

Deel twee – De onschuldige verklaring 55

3. De koningin van Cuba 57
4. De heilige dwaas 87
5. Casestudy: de jongen onder de douche 103

Deel drie – Transparantie 135

6. De misvatting van *Friends* 137
7. Een (korte) uitleg over de zaak-Amanda Knox 157
8. Casestudy: het dispuutfeestje 173

Deel vier – Lessen 213

9. KSM: wat er gebeurt als de vreemde een terrorist is 215

Deel vijf – Prairie View, Texas 239

10. Sylvia Plath 241
11. Casestudy: de experimenten in Kansas City 269
12. Sandra Bland 283

Dankwoord 313

Noten 315

Register 345

Van de schrijver

Toen mijn ouders me lang geleden eens kwamen opzoeken in New York City, besloot ik hen onder te brengen in Hotel Mercer. Dat was eigenlijk een plagerijtje. Het Mercer is chic en exclusief en er komen veel rijke en beroemde bezoekers. Mijn ouders – en vooral mijn vader – hadden geen oog voor dat soort zaken. Mijn vader keek nooit televisie, ging niet naar de bioscoop en luisterde niet naar populaire muziek. Ik vermoed dat hij het tijdschrift *People* voor een antropologisch vakblad aanzag. Hij had zeer specifieke kennisgebieden: wiskunde, tuinieren en de Bijbel.

Toen ik mijn ouders kwam ophalen voor het avondeten, vroeg ik mijn vader hoe zijn dag was geweest. ‘Heerlijk!’ zei hij. Hij had de hele middag in de lobby met een man zitten praten. Dat deed hij vaak. Mijn vader praatte graag met vreemden.

‘Waar hebben jullie het over gehad?’ vroeg ik.

‘Tuinieren,’ zei mijn vader.

‘Hoe heette hij?’

‘O, geen idee. Maar er kwamen voortdurend mensen foto’s van hem nemen en zijn handtekening vragen.’

Als een beroemdheid uit Hollywood dit leest die zich nog herinnert dat hij lang geleden in de lobby van het Mercer heeft zitten babbelen met een bebaarde Engelsman, neem dan vooral contact met me op.

Voor alle andere lezers: trek hier lering uit. Soms geven de beste gesprekken tussen vreemden de vreemde de kans een vreemde te blijven.

PROLOGOOG:

‘Kom uit de auto!’

I.

In juli 2015 reed Sandra Bland, een jonge Afrikaans-Amerikaanse vrouw, van haar woonplaats Chicago naar een klein stadje een uur ten westen van Houston, Texas.¹ Ze had een sollicitatiegesprek voor een baan aan Prairie View A&M, de universiteit waaraan ze enkele jaren eerder was afgestudeerd. Ze was een lange, opvallende verschijning met een bijbehorende persoonlijkheid. Ze was lid geweest van het dispuut Sigma Gamma Rho. Ze speelde in het muziekkorps. Ze deed vrijwilligerswerk met bejaarden. Ze plaatste onder de titel ‘Sandy Speaks’ korte, inspirerende filmpjes op YouTube die vaak begonnen met: ‘Goedemorgen, mijn prachtige koningen en koninginnen.’

Vandaag prijs ik God en bedank ik Zijn naam. Ik bedank Hem niet alleen omdat ik jarig ben, maar ook voor mijn groei en voor alle dingen die Hij het afgelopen jaar heeft gedaan voor mij en mijn leven. Ik kijk terug op de 28 jaar die ik heb doorgebracht op deze aarde en alles wat Hij me heeft laten zien. Hoewel ik fouten heb gemaakt en het soms helemaal verkeerd heb gedaan, houdt Hij nog altijd van me, en ik wil al mijn koningen en koninginnen die dit zien vertellen dat Hij ook nog altijd van jullie houdt.²

Ze kreeg de baan aan Prairie View. Ze was dolblij. Ze wilde daarnaast haar master politicologie halen. Op de middag van 10 juli verliet ze de campus om boodschappen te doen. Toen ze rechtsaf de snelweg opreed die rond de campus loopt, werd ze

aangehouden door een politiemann. Hij heette Brian Encinia; hij was een witte man, dertig jaar oud, met kort, donker haar. Hij was hoffelijk; althans, in het begin. Hij zei dat ze haar richtingaanwijzer niet had gebruikt. Ze beantwoordde zijn vragen. Toen Bland een sigaret opstak, vroeg Encinia haar die uit te maken.

Het daaropvolgende gesprek werd opgenomen door de videocamera op Encinia's dashboard en is in verschillende versies miljoenen malen bekeken op YouTube:³

Bland: Ik zit in mijn auto, waarom moet ik mijn sigaret uitdoen?

Encinia: Nou, u kunt nu uitstappen.

Bland: Ik hoef helemaal niet uit te stappen.

Encinia: Kom uit de auto.

Bland: Waarom word ik...

Encinia: Kom uit de auto!

Bland: Nee, u hebt het recht niet. U hebt niet het recht om dat te doen.

Encinia: Dat recht heb ik wel degelijk. Stap uit of ik haal u eruit.

Bland: Ik weiger met u te spreken behalve dat ik me identificeer. [*Onduidelijk gepraat*] U haalt me uit mijn auto omdat ik mijn richtingaanwijzer niet heb gebruikt?

Encinia: Kom uit uw auto of ik haal u eruit. Dit is een wettelijk bevel. Kom nu uit de auto of ik haal u eruit.

Bland: En ik bel mijn advocaat.⁴

Het gesprek duurde ongemakkelijk lang. De emoties liepen hoog op.

Encinia: Ik trek u nu uit de auto. [*Buigt zich voorover de auto in.*]

Bland: Oké, u gaat me uit mijn auto trekken? Oké, goed dan.

Encinia: [*Vraagt om versterking*] 2547.

Bland: Oké, we doen het.

Encinia: Reken maar. [*Probeer Bland te pakken.*]

Bland: Raak me niet aan!

Encinia: Kom uit die auto!

Bland: Raak me niet aan. Raak me niet aan! Ik ben niet gearresteerd. U hebt niet het recht om me uit mijn auto te halen.

Encinia: U staat onder arrest!

Bland: Ik sta onder arrest? Waarvoor? Waarvoor? Waarvoor?

Encinia: [*Tegen het bureau*] 2547 County FM 1098. [*Onverstaanbaar*] Stuur nog een eenheid. [*Tegen Bland*] Kom uit de auto! Kom onmiddellijk uit de auto!

Bland: Waarom word ik opgepakt? U wilt me bekeuren omdat ik mijn richting...

Encinia: Ik zei uitstappen!

Bland: Waarom word ik gearresteerd? U hebt het portier van mijn auto geopend en...

Encinia: Ik geef u een wettelijk bevel. Desnoods sleep ik u eruit.

Bland: Dus u dreigt me uit mijn eigen auto te slepen?

Encinia: Kom uit de auto!

Bland: En dan gaat u wat doen?

Encinia: Ik geef u een schok! Stap uit! Nu! [*Haalt stroomstootwapen tevoorschijn en houdt het in de richting van Bland.*]

Bland: Wow. Wow. [*Stapt uit.*]

Encinia: Stap uit. Nu. Kom uit die auto!

Bland: Om die richtingaanwijzer? U doet dit allemaal omdat ik mijn richting niet heb aangegeven?

Bland werd gearresteerd en gevangengezet. Drie dagen later pleegde ze zelfmoord in haar cel.

2.

Het incident met Sandra Bland deed zich voor tijdens een merkwaardige episode in de Amerikaanse geschiedenis. Die begon aan het einde van de zomer van 2014, toen Michael Brown, een negentienjarige zwarte man, in Ferguson, Missouri, werd doodgeschoten door een politieman. Hij zou even daarvoor iets hebben gestolen uit een buurtsuper.⁵ In de jaren daarna waren er talloze incidenten van politiegeweld tegen zwarte mensen en waren er op verschillende plaatsen in het land rellen en demonstraties. Onder de naam Black Lives Matter ontstond een burgerrechtenbeweging die enige tijd voor veel Amerikanen het gesprek van de dag was. Misschien komen de namen die toen de krantenkoppen haalden je nog bekend voor. In Baltimore werd Freddie Gray, een zwarte man, gearresteerd omdat hij een zakmes bij zich had, waarna hij achter in een politiebusje in coma raakte. In Minneapolis werd een andere jonge zwarte man, Philando Castile, aangehouden en met zeven politiekogels neergeschoten nadat hij zijn verzekeringsbewijs al had afgegeven. In New York City werd Eric Garner door een groep politiemensen aangesproken op verdenking van illegale verkoop van sigaretten. Er ontstond een worsteling en Garner stierf nadat hij in een wurggreep was genomen. In North Charleston, South Carolina, werd Walter Scott – een zwarte man – aangehouden omdat een van zijn achterlichten kapot was. Hij rende uit zijn auto en werd in zijn rug geschoten door een witte politieman. Dat gebeurde op 4 april 2015.⁶ Sandra Bland wijdde een aflevering van ‘Sandy Speaks’ aan hem.

Goedemorgen, mijn prachtige koningen en koninginnen... Ik ben geen racist. Ik ben opgegroeid in Villa Park, Illinois. Ik was het enige donkere meisje in een cheerleadingteam met verder alleen witte meiden... Zwarte mensen, jullie zullen in deze wereld niet succesvol zijn als jullie niet leren om samen te werken met witte mensen. Witte mensen moeten goed begrijpen dat zwarte mensen hard hun best doen... en dat we wel boos moeten worden als we situaties zien waarin de

levens van zwarte mensen geen enkele waarde blijken te hebben. Mensen die zich afvragen waarom hij wegrende, moeten verdomme beseffen dat we recentelijk hebben gezien dat je ook kunt worden doodgeschoten als je gewoon blijft staan en je overgeeft aan de politie.⁷

Drie maanden later was ze zelf ook dood.

Praten met vreemden is een poging om te begrijpen wat er precies gebeurde langs die snelweg in Texas.

Waarom zou je een boek schrijven over een aanhouding in het verkeer met tragische afloop? Omdat het debat dat werd gevoerd naar aanleiding van die periode vol politiegeweld hoogst onbevredigend was. De ene kant zette racisme centraal en wilde elk individueel geval breed uitmeten. De andere kant legde juist alle details van alle gevallen onder een vergrootglas. Hoe gedroeg de politiemans zich? Wat deed hij precies? Het ene kamp zag door de bomen het bos niet meer; het andere zag het bos, maar geen bomen.

Beide partijen hadden op hun eigen manier gelijk. Een groot deel van de sociale disfunctionaliteit van Amerika kan worden verklaard vanuit vooroordelen en incompetentie. Maar wat heb je aan die diagnose, behalve dat je plechtig kunt beloven de volgende keer beter je best te zullen doen? Er zijn foute politiemensen. Er zijn politiemensen met vooroordelen. Rechts ziet liever die eerste verklaring; links geeft de voorkeur aan de tweede. Maar uiteindelijk heffen de twee meningen elkaar op en worden er in de vs nog altijd mensen gedood door de politie. Alleen halen die sterfgevallen niet meer de krantenkoppen. Misschien was je al deels vergeten wat er in Ferguson precies was voorgevallen. Want na enige tijd vergaten we die gevallen en maakten ze, hoe controversieel ze ook waren, in onze collectieve aandacht plaats voor andere gebeurtenissen.

Maar ik wil ze niet vergeten.

3.

In de zestiende eeuw waren de naties en staten van Europa betrokken bij bijna zeventig oorlogen. Denen vochten tegen Zweden. Polen vochten tegen Teutoonse ridders. Het Ottomaanse Rijk vocht tegen Venetianen. Spanjaarden vochten tegen Fransen, en zo kan ik nog wel even doorgaan. Als er al een patroon was aan te treffen in al die eindeloze conflicten, dan was het dat de oorlogen in veel gevallen werden uitgevochten tussen buurlanden. Je vocht met degene aan de andere kant van de grens, degene die altijd al vlak achter die grens had gewoond. Of je vocht met iemand die nog dichterbij was: de Ottomaanse Burgeroorlog die in 1509 uitbrak, werd uitgevochten tussen broers. In de menselijke geschiedenis speelden ontmoetingen – of die nu vijandig waren of niet – zich zelden af tussen vreemden. De mensen die je ontmoette en tegen wie je streed, geloofden in dezelfde God als jij, bouwden hun gebouwen en organiseerden hun steden zoals jij dat deed en vochten hun oorlogen uit met dezelfde wapens en volgens dezelfde regels.

Maar het bloedigste conflict van de zestiende eeuw onttrok zich aan die patronen. In de confrontatie tussen de Spaanse veroveraar Hernán Cortés en de Aztekenleider Montezuma wisten beide partijen niets over elkaar.⁸

Cortés arriveerde in februari 1519 in Mexico en trok langzaam landinwaarts in de richting van Tenochtitlan, de hoofdstad van het Aztekenrijk. Als de Denen tegen de Zweden stredden, of de Spanjaarden tegen de Fransen, kenden beide partijen het land van hun vijand bijna net zo goed als ze hun eigen land kenden. Maar er had nog nooit een Europeaan voet gezet in Mexico. Ze bevonden zich op onbekend terrein. Cortés en zijn leger stonden versteld toen ze Tenochtitlan bereikten. Het was een buitengewone aanblik, veel groter en indrukwekkender dan de Spaanse steden die Cortés en zijn manschappen kenden. De stad lag op een eiland dat door bruggen werd verbonden met het vasteland en door grachten werd doorkruist. De stad beschikte over grootse boulevards, gecompliceerde aquaducten, drukbezochte markten, uit schitterend wit stucwerk opge-

trokken tempels, openbare tuinen en zelfs een dierentuin. Het was er bovendien netjes, schoon en opgeruimd; dat moet voor mensen die waren opgegroeid in smerige middeleeuwse Europese steden al een wonder op zich zijn geweest.

‘We waren verbijsterd toen we de steden en dorpen zagen die in het water waren aangelegd en andere prachtige steden op het droge. Het was als magie,’ schreef Bernal Díaz del Castillo, een van Cortés’ officieren.⁹ ‘Sommige soldaten vroegen of wat we zagen een droom was... Het was onbeschrijfelijk. We zagen dingen die nooit waren gezien, dingen waar nog nooit iemand over had gehoord of zelfs maar van had gedroomd.’

De Spanjaarden werden bij de poorten van Tenochtitlan opgewacht door een groep vooraanstaande Azteken en naar Montezuma gebracht. Hij was een man van een welhaast surrealistische grandeur, die werd vervoerd op een draagstoel die was ingelegd met goud, zilver en edelstenen. Een van zijn hovelingen ging altijd voor hem uit om de vloer schoon te vegen. Cortés stapte van zijn paard af. Montezuma stapte uit zijn draagstoel. Cortés maakte naar Spaans gebruik aanstalten om Montezuma te omhelzen, maar werd tegengehouden door mensen uit diens entourage. Montezuma liet zich niet omhelzen. Toen bogen de twee mannen maar voor elkaar.

‘Bent u hem? Bent u Montezuma?’

Montezuma antwoordde: ‘Ja, ik ben hem.’¹⁰

Er was nog nooit een Europeaan in Mexico geweest. Er had nooit een ontmoeting plaatsgevonden tussen een Azteek en een Europeaan. Cortés wist niets over de Azteken, behalve dat hij ontzag voelde voor hun rijkdom en de schitterende stad die ze hadden gebouwd. Montezuma wist niets over Cortés, behalve dat hij het had aangedurfd om naar het Aztekenrijk te komen en dat hij merkwadige wapens en mysterieuze dieren – paarden – bij zich had die de Azteken nog nooit hadden gezien.

Is het vreemd dat de ontmoeting van Cortés en Montezuma historici al eeuwenlang fascineert? Toen mensen zoals Cortés vijfhonderd jaar geleden over oceanen gingen reizen en dappere expedities ondernamen naar onbekende streken, ontstond een